

EPEN

Zuidelijke schone tussen de waterbronnen

Wie aan Nederland denkt, denkt al gauw aan polders zo vlak als een biljartlaken. Maar wie zuidelijk gaat, komt bij de grens een lieflijk glooiend landschap tegen met ware heuvels en dalen. Hier, in het Geuldal, ligt het dorp Epen verscholen.

Tekst Paul Steenhoff Fotografie Mark Prins

Openingspagina's: vakwerk tekent Epen. Deze pagina: terrasjes in overvloed net als kapelletjes. Rechterpagina: De rivier de Geul is verantwoordelijk voor het heuvelachtige landschap rondom Epen; kunstenaar Ger Koks legt het vast.

Wat direct opvalt bij het binnenrijden van Epen zijn de huizen die voornamelijk uit vakwerk zijn opgetrokken. Het meeste vakwerk stamt uit de 18de en 19de eeuw, maar in Epen stamt het oudste vakwerk al uit de 16de eeuw. "Hoeve de Wingberg is

onlangs volledig gerestaureerd", weet Léon Mertens, voorzitter van 'Heemkunde uit ons Krijtland'. Groot liefhebber van de vakwerkhuisen én het glooiende landschap van Epen is Ger Koks, fulltime beeldend kunstenaar die samen met zijn vrouw Anita in een vakwerkhuis uit 1750 woont – een rijksmonument – in een steeg die niet veel breder is dan een auto. "Van origine ben ik bouwkundige en heb ik een grote voorliefde voor architectuur", zegt Koks die pas twee jaar in Epen woont. "We komen allebei uit Heerlen maar de kleinschaligheid van een dorp past toch beter bij ons", vertelt hij. "Zodra zich de mogelijkheid voordeed, hebben we dan ook dit huis gekocht, met een klein atelier dat buitenom bereikbaar is."

In de wintermaanden verwarmt Koks zijn atelier met een houtkachel waarin hij hout en kolen brandt. "Mijn directe inspiratiebron vormt de omgeving met alle bossen, dalen en heuvels. Ik heb altijd een klein schetsblokje bij me en daarmee maak ik als het ware een polaroid die ik dan thuis in het groot uitwerk. Ik ben een tekenaar, van kleins af aan al. Ik werk figuratief en abstract, maar altijd herkenbaar. Het liefst werk ik met kool, pastel en acryl."

Uit grote mappen toont Koks me het werk dat hij maakt. Het glooiende landschap is duidelijk herkenbaar, bomen, heuvels, maar soms passeert ook een model de revue en ik herken de zuilengalerij van de voormalige abdij Rolduc in Kerkrade. Plannen heeft Koks voldoende. Zo geeft hij al tekenles aan autisten aan de Vrije Academie in Kerkrade, maar is hij ook van plan zelf cursussen te gaan geven, naast de open ateliers die hij in de zomer organiseert en die goed worden bezocht.

KUUSJKES

Hotel Herberg de Smidse in Epen is op verschillende manieren herkenbaar. Allereerst is het pand opgetrokken uit vakwerk en is de noordzijde gepotdekseld om de invloeden van het weer te beperken. Daarnaast begint vrijwel naast het terras van de Smidse de langste klim van Nederland met een stijgingspercentage van gemiddeld vier procent en een maximum van zeven procent. Het is hier dan ook een komen en gaan van racefietsers, mountainbikers en motoren die hier graag hun krachten willen meten op

Zittend in de zon op het terras is het dan ook genieten met een goede 'tas' koffie en een stuk zelfgemaakte vlaai, in royale punten gesneden.

deze 'berg'. Zittend in de zon op het terras is het dan ook genieten met een goede 'tas' koffie en een stuk zelfgemaakte vlaai, in royale punten gesneden. Aangezien er wandelroutes beginnen én eindigen bij de Smidse, wordt er niet moeilijk gedaan over een beetje meer of minder modder aan de schoenen van een wandelaar of een mountainbiker die wat löss mee naar binnen brengt.

Hotel Herberg de Smidse is eigendom van Yvo en Pauline Creusen die al een paar >

De Geul – de snelststromende rivier van Nederland – heeft in Zuid-Limburg een groot dal uitgesleten waarin Epen ligt.

Een aantrekkelijk logeeraadres in Epen; dit kleine stroompje heeft in eeuwen tijd de 'Dutch mountains' gemaakt.

decennia de onderneming runnen. “Voor 1930 was het een smidse met daarnaast een boerderij”, zegt Yvo die weet dat er na de oorlog voor het eerst pensioengasten kwamen als aanvulling op het inkomen. Op 16 januari 1951 vond de officiële opening van het etablissement plaats, geleid door de tantes Mina en Trees Bessems. Na vele stages en opleidingen – onder andere bij de vermaarde Paul Bocuse – mocht Yvo zich chef-kok noemen. Pauline was inmiddels kleuterleidster en had haar eigen kinderen in de klas. Yvo: “Maar het was duidelijk dat we voor onszelf wilden beginnen en na een tussenstap in België – in Sippenaeken – hebben we dit in 2007 kunnen overnemen. We hebben nu dertig man in dienst. Pauline doet het hotel, de administratie en de reserveringen, ik ben de vliegende keep die allerlei klusjes uitvoert en daarnaast bedenkt ik nieuwe gerechten in de keuken.” Voor de toekomst hebben Yvo en Pauline ideeën genoeg. Pauline: “We willen graag een moestuin aanleggen, maar op dit moment lopen we tegen het probleem aan dat we niet de juiste

mensen kunnen vinden. De verbouwde groenten willen we natuurlijk in onze eigen keuken verwerken.”

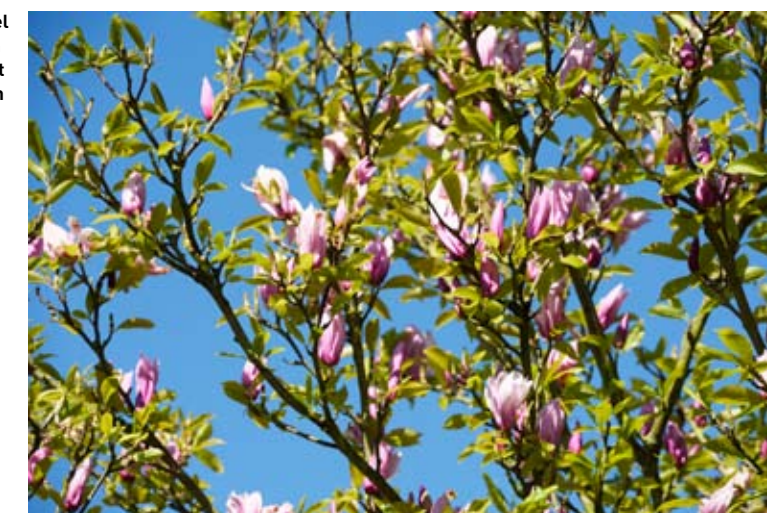
Nog even en er lopen weer ‘kuusjkes’ in de achtertuin, het Limburgse woord voor varkens. Pauline: “Die hebben het hier paradijselijk. In oktober worden ze na een rijk leven geslacht en komen ze terecht op het bord van onze gasten. Zo proberen we het ambachtelijke in stand te houden. Vandaar dat ons personeel zich in de wintermaanden ook bezighoudt met het wekken van producten die in de zomermaanden opgegeten worden.”

ZINKVIOOLTJE

De Geul – de snelststromende rivier van Nederland – heeft in Zuid-Limburg een groot dal uitgesleten waarin Epen ligt, met aan de beide zijden hellingbossen zoals het Vijlenerbos. De Geul is een echte regenrivier die gevoed wordt door meer dan 130 zijbeken. Anke Brouns kent dit landschap als haar broekzak, want zij is Boswachter Communicatie voor heel Zuid-Limburg, in opdracht van Natuurmonumenten. Ik ontmoet haar bij de volmolen die iets ten zuiden van Hotel Herberg de Smidse ligt. Brouns: “Het laten vollen van een wollen weefsel is niets anders dan het laten vervilten van de stof om het zo waterdichter en krimpvaster te krijgen. Eerst was dit een handmatige bewerking, later werd deze taak overgenomen door de volmolen aangezien het zwaar en vies werk was.” De aandrijvende kracht van de molen is de waterstroom van de Geul die ook voor een bijzondere flora en fauna heeft gezorgd, die je elders in Nederland niet zult aantreffen. Wie door Epen wandelt, kan er niet omheen: het zinkviooltje. Een onderneming uit het dorp nam deze naam aan en heeft alle fietsenrekken voorzien van een zinkviooltjes-opschrift. “In België, in Kelmis, was een lood- en zinkmijn en de Geul heeft resten lood naar Nederland gespoeld. >

De eigenaren van Hotel Herberg de Smidse; in het voorjaar maakt het ontluikend groen Epen tot een paradijs.

Meneer pastoor bezoekt zijn parochies in zijn trouwe 2CV.

Dit viooltje heeft zich aan deze verontreiniging aangepast en zo is de naam zinkviooltje ontstaan, een plantje dat je alleen in deze omgeving zult tegenkomen”, zegt Brouns. “Ook de wilde narcis, de geelster en de adderwortel zijn specifieke planten voor het Geuldal.” Opvallend zijn ook de maretakken op de populieren, hoog boven de meanderende Geul. Ooit dacht men dat de maretak een typisch Zuid-Limburgse verschijning was, maar inmiddels weet men dat je in heel Nederland maretakken kunt aantreffen als de bodem maar kalkrijk is.

HOLLE WEGEN

Wat opvalt in het landschap is dat de weilanden van elkaar gescheiden worden door hagen van meidoorn. De scherpe stekels werken als afrastering en zorgen dat het vee op zijn plaats blijft. Een vogel, de grauwe klauwier, heeft de eigenschap de gevangen prooien zoals kevers, bijen en hommels aan de doornen te prikken om ze later op te peuzelen. Maar de vogel schroomt er ook niet voor hagedissen en kleine zoogdieren even in de haag te hangen.

Van weiland naar weiland kun je door draaihekjes (*stegelkes*) je weg vervolgen. Een goede observeerder zal zien dat sommige veldwegen hier hol zijn. “In eerste aanleg is dat veroorzaakt door naar beneden stromend regen- en bronwater, mensen zijn deze zogenaamde *grubben* later als weg gaan gebruiken en zo werden het holle wegen, zegt Brouns.

De Geul vormt de habitat van veel dieren waar je snel overheen kijkt. Zo komen er in de Geul bevers voor, vaak te herkennen aan de knaagsporen onderaan bomen. En wie goed oplet, loopt de kans in een steile oever het holletje van een ijsvogel te ontwaren. Een nieuwkomer is de wilde kat die vanuit de Eifel langzaam deze kant opkomt. “We weten dat er sinds enkele jaren jonge wilde katten worden geboren in het Vijlenerbos en we hebben goede hoop dat deze populatie zich weet te handhaven in het heuvelland”, zegt Brouns. Verschillende nieuwsbronnen melden dat de wilde kat een flink nest van vijf kittens heeft, vastgelegd door een wildcamera. Dat is veel, want gemiddeld bevat een nest maar drie tot vier jongen.

MENEER PASTOOR

Meneer pastoor is Rick van den Berg. Hij ontvangt me in een prachtige maar sobere parochiewoning van geel mergelsteen in Slenaken, een dorpje ietsje zuidelijker dan Epen. Van den Berg predikt Gods woord in Epen, Mechelen en Slenaken. De van origine uit Kampen afkomstige Van den Berg voltooide zijn opleiding aan het Grootseminarie Rolduc in Kerkrade en is inmiddels alweer tien jaar pastoor. De Sint-Paulus-bekeringkerk ligt vrijwel centraal in het dorp. Opvallend is dat het kerkhof rond

“We zien dan ook dat veel kerkgangers na afloop van de dienst nog even naar het graf van hun geliefde lopen en daar een kaarsje branden”

de kerk ligt. “We zien dan ook dat veel kerkgangers na afloop van de dienst nog even naar het graf van hun geliefde lopen en daar een kaarsje branden”, aldus Van den Berg. Begraven heeft hier nog steeds de voorkeur boven cremieren. “In de Randstad liggen die cijfers heel anders”, weet hij. De kerk speelt een grote rol in de Epense gemeenschap die hij als ‘hecht’ omschrijft, met een zeer rijk verenigingsleven. Iedere laatste zondag van augustus wordt de sacramentsprocessie gehouden waar niet >

Epen kent vele wandelroutes en uitdagingen voor de sportieve fietser; genieten van de zon en een lekker drankje.

Hotel de Kroon in Epen.

alleen Epenaren naartoe komen, maar gelovigen uit het hele land. Ook Allerheiligen, de zondag rond 1 november, mag rekenen op aandacht van veel gelovigen.

Wie denkt dat carnaval – in Epen heet de carnavalsvereniging ‘der Vooseschoets’ – en de rooms-katholieke kerk water en vuur zijn, heeft het mis. Van den Berg: “We houden altijd een speciale carnavalsmis met grappige toespelingen op het carnaval. Aswoensdag, het einde van het carnaval, zit iedereen – de hele raad – klaar om het askruis te ontvangen. Op het laatst geeft de prins mij een askruis. Het zijn de dingen waar ik echt naar uitkijk.” Meneer pastoor is overigens niet te missen. Hij rijdt in een paarsblauwe eend die pontificaal voor de parochiewoning staat geparkeerd. “Heerlijk die auto, hij straalt eenvoud uit. Het zou toch een beetje raar zijn als meneer pastoor met het nieuwste model Mercedes-Benz zou komen voorrijden, toch?”

SAAMHORIGHEID

Vrijwel tegenover de kerk ligt hotel-restaurant Berg en Dal, eigendom van Marc en Renate Schrijnemaekers-Piters. Zoals veel van de hotels en pensions in Epen is de oorsprong van het hotel agrarisch. “In 1956 begonnen de opa en oma van Renate met het verhuren van enkele kamertjes en door de jaren heen groeide de toenmalige boerderij uit tot een volwaardig driesterrenhotel”, zegt Marc die niet opgeleid is als hotelier maar het CIOS deed, in tegenstelling tot zijn vrouw die haar horecapapieren haalde. “Onze kracht ligt in het feit dat we nog een echt familiehotel zijn met vele vaste hotelgasten”, aldus Marc. Marc is geboren in Margraten, Renate is geboren en getogen in Epen. “De sfeer in Epen is heel goed”, vertelt Renate. “We spreken dan ook nooit van concurrenten, maar van collega’s. We hebben daarnaast een hele actieve ondernemersvereniging, zeker veertig leden groot, die de schouders er echt onder zet. Zo organiseren we elk jaar een zeepkistenrace op Koningsdag, maar ook bij de processie, de bijbehorende kermis en de schuttersfeesten helpen we elkaar. Ik denk dat die saamhorigheid wel kenmerkend is voor Epen.”

Tips en adressen

Drielandenpunt? Vierlandenpunt!

Wie Epen en omgeving verkennt, brengt zeker een bezoek aan het drielandenpunt. Het drielandenpunt was ooit een vierlandenpunt. Sinds 1815 – en totdat het na de Eerste Wereldoorlog weer van de kaart verdween – vormde het ministaatje Neutraal Moresnet namelijk samen met België, Duitsland en Nederland een vierlandenpunt. De grenspalen en het museum in het Belgische plaatsje Kelmis (toen de enige plaats in het ministaatje met 2800 inwoners) herinneren nog aan deze tijd. Er werd overwegend Duits gesproken. Belastingen waren er bijna niet en iedereen mocht zijn eigen drank stoken. Niet verwonderlijk dus dat het staatje bijna zeventig cafés telde en dat de rest van de drankvoorraad richting Nederland verdween...

Wandelen in Zuid-Limburg

Op www.visitzuidlimburg.nl vindt u allerhande informatie over Zuid-Limburg, waaronder verschillende wandelroutes. U kunt ook de gratis Natuurroutes-app downloaden waarop u driehonderd routes door heel Nederland vindt.

Apa

‘Apa’ betekent ‘water’ in het Germaans. De naam Epen stamt rechtstreeks af van dit woord gezien de vele bronnen in de directe omgeving. Er voeren veel wandelingen langs deze bronnen.